The Kloniniai Mijaugonys Manor Site

In 2020, 11 trenches (totalling 264 m^2) were excavated at a newly discovered archaeological site in Kloniniai Mijaugonys Village (Elektrėnai Municipality). An early 16th–17th-century cultural layer up to 20 cm thick and containing pits sunken into sterile soil was excavated under the plough layer. The layer is connected with the nearby manor site (Figs. 1–3). The 1st-century BC – 6th-century AD sunken structures and sherds of hand built pottery with rough surfaces discovered during the investigation allow one to think that an old settlement existed at this location (Figs. 4, 5).

Virginija Ostašenkovienė

Šiaulių dvarvietė

2020 m. Šiauliuose buvo rekonstruojama Aušros alėja, kuri patenka į Šiaulių dvarvietės (UK 27095) ir Šiaulių senojo miesto vietos (UK 27097) teritoriją. Šiaulių dvarvietėje archeologiniai tyrimai vykdomi nuo 1997 m. Rekonstruojamoje gatvėje ir jos prieigose atlikti archeologiniai tyrimai – ištirta 1 perkasa (15 m^2 plotas), 5 šurfai (10 m^2 plotas), žvalgytas bendras 7158,9 m^2 plotas.

Aušros alėja kerta Šiaulių dvaro sodybą, dar vadinamą Didždvariu, kurios istorija susijusi su 1589 m. įkurta Šiaulių ekonomija. Kaip ir Šiaulių mieste, ekonomijoje didžiausios permainos įvyko Antano Tyzenhauzo, valdžiusio dvarą 1765–1780 m., laikais. Tuo metu perstatyti vartai, vedantys iš miesto į dvarą, pradėti mūryti rūmai, pastatytas mūrinis iždas, naujas kalėjimas, arklidės, dvaro teritorijoje užveistas parkas ir sodas. A. Tyzenhauzas ėmėsi urbanistinių reformų ir Šiaulių mieste – pagal klasicistinės architektūros principus suformuota didesnė stačiakampė turgaus aikštė, stačiakampis gatvių tinklas, išmatuoti vienodi sklypai, suformuota ir Aušros alėjos atkarpa nuo dabartinio Šiaulių miesto savivaldybės pastato iki Didždvario. XIX a. viduryje ši gatvelė vadinta Poperečnaja ulica (Skersinė gatvė). Po I Pasaulinio karo trumpa gatvės atkarpa nuo tuometinės turgaus aikštės iki Didždvario vartų buvo vadinama Iždo gatve, o jos tęsinys už Kaštonų alėjos iki dabartinės J. Basanavičiaus gatvės – Kraštine gatve. 1934 m., tiesiant Aušros alėją, buvo nugriauti vartai į dvarą, nukirsta keliolika medžių, kurie sudarė lankstą karietoms į centrinius Didždvario rūmus, ir nuvesta nauja šios gatvės atkarpa, kuri sujungė anksčiau minėtas gatves į vieną.

Dar prieš pradedant tyrimus nuėmus gatvės asfalto sluoksnį, Aušros alėjos atkarpoje nuo Žemaitės gatvės iki Dvaro gatvės atidengtas gerai išlikęs iš neskaldytų akmenų sudėtas grindinys, įrengtas 1934 m. ilginant ir platinant Aušros alėją.

Žvalgomųjų tyrimų metu šurfuose 2–5 fiksuotas 20–32 cm storio XIX a. – XX a. pradžios kultūrinis sluoksnis – buvęs dvaro kiemo paviršius. Šurfe 2, 27 cm gylyje atidengtas iš akmenų ir raudonų plytų duženų mūrytų pamatų fragmentas. Jis yra ašyje, jungusioje dvarą su miestu, tad galima spėti, jog tai galėjo būti anksčiau šioje vietoje stovėjusių vartų ar dvarą juosusios tvoros atramos pamatai.

Projekte numatyta Aušros alėjos važiuojamoje dalyje tašytų akmenų danga pažymėti buvusių ikonografijoje užfiksuotų Didždvario vartų vietą. Nustatant vartų lokalizaciją spėjamų vartų vietoje ištirta perkasa 1, kurioje atidengtas netaisyklingos formos *pamatų* fragmentas. ŠR–PV kryptimi jis 1,9 m ilgio, ŠV–PR kryptimis – 1,8 m pločio, 3–6 cm aukščio. Pamatai mūryti iš nedidelių akmenų ir raudonų plytų

fragmentų, rišti kalkiniu skiediniu. Išlikęs tik plonas ir trapus apatinis kalkinio skiedinio sluoksnis su įsispaudusiais keliais akmenimis ir raudonų plytų fragmentais (1 pav.). Geriausiai išlikusi ŠR pamatų siena (54 cm pločio) ir PR siena (72 cm pločio). Tarp jų dailiai suformuotas puslankis, kas leidžia manyti, kad ši vieta gana gerai išlikusi. PV ir ŠV pamatų ribos neaiškios (PV nukasta įrengiant kanalizaciją). Tai Didždvario ŠR vartų PV atramos liekanos. ŠR atrama neišliko. Sugretinus ikonografinę medžiagą ir atidengtų pamatų fragmentą, galima spėti buvusių ŠR dvaro vartų matmenis. Vartų bendras ilgis turėjęs būti apie 4,4 m, su 1,1 m pločio praėjimu tarp atramų. Atrama ŠV–PR kryptimi – apie 2,4 m pločio, ŠR–PV kryptimi – apie 1,6 m ilgio. Žinoma, kad vartai į dvarą stovėjo jau XVIII a. pradžioje, XVIII a. II pusėje jie perstatyti valdant A. Tyzenhauzui. Neatmestina galimybė, jog dar kartą vartai kartu su rūmais pagal klasicizmo stilių galėjo būti perstatyti ir valdant Nikolajui Zubovui, XIX a. viduryje. Todėl atidengtą pamatų fragmentą reiktų datuoti XVIII a. II puse – XIX a. viduriu.

1 pav. Didždvario ŠR vartų PV atramos liekanos. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 1. The remains of the SW pier of the NE Didždvaris gate.

Žvalgyta 20 lietaus nuotekų trasų (bendras 253,7 m^2 plotas), 4 apšvietimo trasos (bendras 245,2 m^2 plotas) ir 7 plotai (iš viso 6660 m^2). Aušros alėjos atkarpoje nuo Varpo gatvės iki Dvaro gatvės jos važiuojamoje dalyje po asfaltu fiksuotas fragmentiškai išlikęs lauko akmenų grindinys, įrengtas XX a. 3–4 dešimtmečiais. Aušros alėjos PV pusėje fiksuoti čia XX a. pradžioje stovėjusių pastatų pamatai. I Pasaulinio karo metu sugriautų pastatų pamatai žymi senojo Aušros alėjos užstatymo ribą. Gatvės PV kraštinės užstatymas turėjo būti apie 4,2 m į ŠR nuo dabartinės užstatymo linijos. Gatvės važiuojamoje dalyje 94 cm gylyje atidengtas iš mažų neskaldytų akmenų sudėto grindinio fragmentas. Tai senasis XIX a. pabaigos – XX a. pradžios grindinys. Dabartinės Aušros alėjos tarp Varpo gatvės ir Dvaro gatvės pirminis paviršius XX a. pradžioje buvo žemesnis beveik metru. XX a. 3–4 dešimtmečiais gatvė buvo tvarkoma užpilant molio ir smėlio ir įrengiant naują didesnių akmenų grindinį. Gali būti, jog šio grindinio fragmentų po dabartine gatve išlikę ir daugiau.

Aušros alėjos atkarpoje nuo Dvaro gatvės iki Kaštonų alėjos, gatvės važiuojamoje dalyje fiksuotos 4 stulpavietės, 7 ūkinės duobės ir buvusių arklidžių pamatai. Stulpavietės datuojamos XIX a. pabaiga – XX a. pradžia. Tai galėjo būti nesudėtingos konstrukcijos statinio arba tvoros atramos. Duobių datavimas labai platus – XVII–XIX a. Išsiskiria *duobė 3*, fiksuota 65 cm gylyje. Jos plotis ŠR–PV kryptimi 4,1 m,

0 5 cm

2 pav. XVII a. II pusės ąsotėlio dalis iš duobės 3. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 2. Part of a second half of the 17th-century pitcher from pit 3.

0 5 cm

3 pav. XVII a. II pusės plokštinio koklio fragmentas iš duobės 3. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 3. A fragment of a second half of the 17th-century panel stove tile from pit 3.

0 5 cm

4 pav. XVII a. II pusės karnizinio koklio fragmentas iš duobės 3. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 4. A fragment of a second half of the 17th-century cornice stove tile from pit 3.

gylis 1,9 m, pjūvis – pusiau apskritas, užpildas – maišyta ruda žemė su moliu, kai kur – kalkinio skiedinio tarpsluoksniai, o duobės dugne – 3–5 cm storio kalkinio skiedinio sluoksnis. Duobės apatinėje dalyje nuo 1,15 m gylio rasta raudonų plytų duženų, banguotų čerpių fragmentų (kai kurie jų – su gūbriu), langų ir indų stiklo, plokštinių koklių fragmentų, keletas kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukių. Išskirtinis mažas ąsotėlis, dengtas pilkai balta glazūra (2 pav.). Plokštiniai kokliai dengti žalia ir ruda glazūra bei neglazūruoti. Vyrauja dviejų tipų kokliai – su kartušu ir lapų vainikų ornamentu (3, 4 pav.). Tai rodo, jog jie patekę iš dviejų krosnių, kurios greičiausiai stovėjo viename pastate. Keletas koklių neglazūruoti, bet dažyti baltais matiniais dažais (balinti kreida?). Duobės 3 radiniai datuojami XVII a. II puse. Į duobę suverstos statybinės griuvenos iš sugriauto ar išardyto pastato. Virš duobės susiformavęs XIX a. pabaigos – XX a. pradžios dvaro kiemo kultūrinis sluoksnis rodo, jog duobė griuvenoms galėjo būti iškasta XVIII a. II pusėje – XIX a. I pusėje.

Plote 4, 47 cm gylyje atidengtas *pamatų* fragmentas – 3 dideli akmenys, išdėstyti viena eile, orientuoti ŠV (300°) – PV kryptimi. Pamatų fragmentas 2,1 m ilgio, 65 cm pločio, aukštis nuo atidengto paviršiaus 22 cm. Toliau tiesia linija už jų buvo pavienių nedidelių akmenų, raudonų plytų fragmentų ir pasklidusio kalkinio skiedinio eilė. Bendras atidengtų pamatų ilgis – 8 m. Tai dvaro arklidžių pamatų liekanos. Jos pirmą kartą pažymėtos 1897 m. plane. Tai mūrinis L raidės formos pastatas, ribojęs dvaro kiemą iš ŠV pusės. Jo PV galas užlenktas, o ŠR šiek tiek išlenda į dabartinės Aušros alėjos važiuojamąją dalį. Pamatų aplinkoje rastas Aleksandrijos koklinės koklio fragmentas, Rygos Kuznecovo fabriko porcelianinės lėkštės dalis, kaltinių vinių, kilpvinė, pasaga, durų vyrių ir spynų dalių. Radiniai datuojami XIX a. pabaiga – XX a. pradžia. 1934 m. nugriovus dvaro arklides pastatyti Tautininkų sąjungos namai (Aušros alėja 21). Tais pačiais metais nugriauti dvaro vartai ir išplatinta gatvė. Paly-

ginus ikonografiją akivaizdu, jog arklidžių pastatas stovėjo gana neilgai, apie 40–50 metų – nuo XIX a. 9 ar 10 dešimtmečio iki XX a. 4 dešimtmečio pradžios. Centrinėje žvalgomo ploto dalyje nuo buvusių arklidžių pastato į PV, priešais dvaro rūmus, fiksuotas 10–25 cm storio XIX a. susiformavęs kultūrinis sluoksnis. Tai buvęs dvaro kiemo paviršius. Jis ŠV–PR kryptimi apie 110 m ilgio. PR kalvelės, ant kurios kūrėsi dvaras, dalis gerokai nukasta 1934 m. platinant gatvę.

Archeologinių tyrimų metu fiksuoti 20–190 cm storio XVII a. pabaigos – XX a. I pusės kultūriniai sluoksniai, surinkti 209 archeologiniai radiniai (buitinis ir langų stiklas, kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukės, plokštinių bei puodyninių koklių fragmentai, metaliniai buities dirbiniai). Jie perduoti ŠAM.

The Šiauliai Manor Site

In 2020, 1 trench (15 m^2) and 5 test pits (10 m^2) were excavated and a total of 7158.9 m^2 were surveyed on Aušros Avenue on the grounds of the Šiauliai Manor site and in Šiauliai Old Town, revealing 20–190 cm thick, second half of the 17th – first half of the 20th-century cultural layers. Trench 1 yielded an irregular shaped foundation fragment from the SW pier of the NE Didždvaris gate, which dates to the second half of the 18th – mid-19th century (Fig. 1), the test pits a 20–32 cm thick, 19th – early 20th-century cultural layer, which was the surface of the former manor courtyard, and the field survey a pit, no. 3, which contained finds from the second half of the 17th century (Figs. 2–4), and the foundation, which had survived fragmentally, of the former manor stables (1880s or 1890s – early 1930s). 209 finds dating to the second half of the 17th–20th centuries were collected during the investigation.

Roma Songailaitė

Tyrimai Astravo dvaro sodybos rūmų aplinkoje

2020 m. rugpjūčio–spalio mėnesiais buvo tęsiamas 2019 m. pradėtas „Astravo dvaro sodybos parko (teritorijos dalies prie rūmų) (Biržų r., Biržų miesto sen.) sutvarkymo projektas“ (projekto vadovė architektė Nijolė Kazakevičiūtė). Jame numatyti archeologiniai tyrimai prie Astravo dvaro sodybos rūmų (UK 10816) suformuotame 5077 m^2 sklype (savininkas Biržų AB „Siūlas“), kuriame užstatymo plotas (rūmai) užima 1362 m^2. Tyrimais siekta užfiksuoti ir ištirti rūmų pamatų aplinkoje ir suformuotoje rūmų teritorijoje išlikusius kultūrinius sluoksnius, struktūras ir radinius.

Detalieji tyrimai iki 50 m^2 plote vyko rūmų R fligelio R pusėje. Iki 2020 m. rūmų pamatai nebuvo atkasami ir fiksuojami, todėl nežinoma, ar po dabartiniais rūmais ir jų artimoje aplinkoje yra išlikusių ankstesnių pastatų pamatų bei ankstesnis nei XIX a. II puse datuojamas kultūrinis sluoksnis. Žvalgymai vykdyti atkasant perimetru (266 m) rūmų pamatus iki 60 cm gylio ir 1 m pločio alsuojančiai nuogrindai įrengti su lauko akmenų grindinio danga, o teritorijos sutvarkymui ir naujoms dangoms įrengti tyrimai vykdyti apie 3400 m^2 plote kasant iki 40 cm gylio.

Astravo laukas istoriniuose šaltiniuose minimas 1610 m. XVII a. pradžioje palivarko pirmasis savininkas buvęs žemionis Kristupas Dembskis (Ragauskienė R., Karvelis D., *1645 m. Juzefo Naronovičiaus-Naronskio Biržų kunigaikštystės žemėlapis*, Vilnius, 1997, p. 59). Tomo Makovskio apie 1612 m. datuojamoje Biržų pilies ir miesto graviūroje į Š už Širvėnos ežero, Astravo PR prieigose, yra pažymėta sala *Alba* (Baltoji), nupieštas laivas ir du pastatai, o Š